

Г Е Р М А Н
ГЕССЕ

СТЕПОВИЙ
ВОВК

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2020

ВСТУПНЕ СЛОВО ВИДАВЦЯ

Ця книжка містить записки, що лишилися після чоловіка, якого ми прозивали Степовим Вовком, — а втім, він і сам не раз уживав це ім'я. Хтозна, чи слід давати до них вступне слово; принаймні сам я вважаю, що воно потрібне. Я спробую в ньому викласти свої спогади про Степового Вовка. Мої відомості про нього дуже скупі, а про його минуле, про його походження я й зовсім нічого не знаю. А проте його особа справила на мене сильне і, незважаючи ні на що, приємне враження.

То був чоловік десь років п'ятдесяти. Одного дня кілька років тому він зайшов до будинку моєї тітки й сказав, що напитує собі кімнату. Він найняв мансарду нагорі й невеличку спальню біля неї, а через кілька днів з'явився з двома валізами та великою скринєю, повною книжок, і пробув у нас дев'ять чи десять місяців. Жив він дуже тихо й замкнуто, і якби наші спальні не були поряд, через що нам доводилось випадково зустрічатися на сходах і в коридорі, ми, певне, ніколи не познайомилися б, бо вдача в нього була не товариська, навпаки: такого запеклого відлюдька мені ще ніколи не доводилось бачити. То був справді степовий вовк, як він часом називав себе: чужа, дика й водночас несмілива, навіть дуже несмілива істота з іншого світу, не схожого на мій. До якої страхітливої самоти призвели нашого пожилця його нахили та його доля і як глибоко він усвідомлював ту самоту своєю долею, я, правда, довідався аж із цих записок, що лишилися від нього; але все ж таки я трохи пізнав його вже

й раніше з численних, хоч і побіжних зустрічей та розмов, і образ, який постав переді мною з записок, загалом збігався з тим — звичайно, нечітким і неостаточним, — що його я склав із своїх власних спостережень.

Випадково я був саме вдома, коли Степовий Вовк завітав до нас уперше, щоб домовитися з тіткою про кімнату. Він прийшов в обідню пору. Ми щойно попоїли, на столі ще стояли тарілки, і я аж за півгодини мав іти до контори. Ніколи не забуду того дивного, суперечливого враження, яке він справив на мене під час першої зустрічі. Він подзвонив, відчинив засклені двері, і тітка спитала його в напівтемному передпокої, що йому потрібно. Але Степовий Вовк чуйно підвів угору довгасту, коротко підстрижену голову, прийняв — ніздрі його нервово здригнулися — і, ще не назвавшись і не відповівши на тітчине запитання, сказав:

— О, тут гарно пахне.

Він усміхнувся, моя добросерда тітка також усміхнулась, але мені таке вітання здалося кумедним, і в моїй душі ворухнулося неприємне почуття до гостя.

— Я прийшов з приводу кімнати, яку ви здаєте, — мовив він.

Аж як ми всі троє рушили сходами нагору, я зміг добре роздивитися на нього. Він був не дуже високий, проте ходив і тримав голову, як високі люди. Він носив модне, зручне зимове пальто і взагалі був одягнений пристойно, але недбало. Обличчя в нього було чисто виголене, а коротко підстрижене волосся подекуди поблискувало сивиною. Хо́да його спершу зовсім не сподобалась мені: в ній було щось силуване й нерішуче, що аж ніяк не пасувало до його чіткого, нервового профілю, а також до його тону й швидкої мови. Тільки пізніше я довідався, що він хворий і ходити йому важко. З якоюсь чудною усмішкою, що тоді здалася мені неприємною, оглядав він сходи, вікна, стіни та старі високі шафи попід ними. Все це, видно, йому подобалось, але й немовби смішило його. Взагалі враження було таке, наче він прибув до нас із іншого світу,

з якихось заморських країв, і все тут здається йому хоч і гарним, але трохи кумедним. Не можу заперечити, Степовий Вовк був ввічливий, навіть привітний, зразу ж уподобав дім і кімнату, без жодного слова погодився на визначену йому плату за помешкання, сніданки тощо, а все ж таки він немовби випромінював щось чуже і, здавалось мені, недобре чи й просто вороже. Він найняв кімнату, а тоді ще й спальню, уважно й привітно вислухав усе, що йому сказали про опалення, воду, обслуговування й звичаї в домі, з усім погодився, зразу запропонував завдаток — а проте здавалося, що все це його мало обходило, що він сам вважав свою роль смішною і хотів швидше збутися її, що для нього було дивно й незвично наймати кімнату й розмовляти з людьми по-німецькому, коли насправді його хвилювало щось інше. Десь таке було моє перше враження від того знайомства, і воно б лишилося не дуже приємним, якби деякі риси гостя не змінили й не виправили його. Це насамперед обличчя — воно від першої хвилини сподобалось мені, хоч вираз його був надто незвичайний. Дивне якесь обличчя, може, трохи сумне, але виразне, витончене, ясне, з печаттю думки на чолі. А ще моє перше враження злагіднювала та обставина, щодо привітності гостя, хоч наче й ледь силуваної, не домішувалось ані крихти зарозумілості — навпаки, в його поведінці відчувалося щось зворушливе, майже благальне. Пояснення цієї його риси я знайшов аж пізніше, проте вона ще тоді трохи змирила мене з ним.

Не встиг ще гість оглянути обидві кімнати й про все домовитись, як моя обідня перерва скінчилася й мені довелося йти до контори. Я попрощався й залишив його на тітку. Коли я ввечері повернувся, тітка розповіла мені, що він найняв у нас помешкання й цими днями переїде, тільки просив не заявляти про його вселення поліції, бо він, мовляв, хвороблива людина й не витримає би всіх формальностей, вистоювання в поліційних приймальнях тощо. Я ще й досі добре пам'ятаю, як мене вразило його прохання і як я вмовляв тітку не приставати на такі умови. Той страх перед поліцією,

здавалось мені, надто узгоджувався з усім чудним і незвичайним в особі нашого гостя, щоб не викликати до себе підозри. Я почав переконувати тітку, щоб вона нізащо не погоджувалась на дивні забаганки незнайомця, коли не хоче мати неприємностей через зовсім чужу людину. Та виявилось, що тітка вже дала згоду й що він уже встиг полонити й зачарувати її. Бо вона завжди брала на квартиру тільки тих, до кого відчувала якусь чисто людську, дружню, родинну чи, швидше, навіть материнську прихильність, і багато попередніх пожилців уміло користалися з цього. Отож вийшло, що перші тижні я ганив нового пожилця, а тітка кожного разу добродушно боронила його.

Оскільки мені не сподобалося це бажання обминути поліцію, я хотів бодай з'ясувати, що вона знає про чужинця, про його походження й наміри. І виявилось, що тітка вже дещо встигла дізнатися, хоч новий пожилець пішов від нас опівдні, майже зразу після мене. Він сказав їй, що думає пробути в нашому місті кілька місяців, посидіти в бібліотеках і оглянути старовинні пам'ятки. Властиво, мою тітку не дуже влаштовувало те, що чужинець наймав помешкання на такий короткий час, але він, видно, вже здобув її прихильність, незважаючи на свою трохи дивну поведінку. Одне слово, кімната була найнята, і я зі своїми застереженнями спізнився.

— А чому він сказав, що тут так гарно пахне? — спитав я.

— Я знаю чому, — відповіла тітка, що часом бувала надивовижу здогадлива. — У нас тут пахне чистотою, ладом, мирним порядним життям, і йому це сподобалося. По ньому видно, що він уже відвик від такого життя й тужить за ним.

«Ну що ж, про мене», — подумав я і сказав:

— Але якщо він відвик від чистоти й ладу, то де в нього знов візьметься така звичка? Що ви робитимете, якщо він буде неохайний і все бруднитиме або приходитиме щовечора додому п'яний?

— Побачимо, — засміялась тітка, і я замовк — хай буде, що буде.

ЗМІСТ

Степовий вовк. <i>Переклад Є. Поповича</i>	
Вступне слово видавця	3
Записки Гарі Галера	21
Трактат про степового вовка	36
Післямова автора	198
Про степового вовка. <i>Переклад І. Мегели</i>	200
Примітки. <i>Іван Мегела</i>	208